

Idees, exemples i eines per desenvolupar plans docents amb perspectiva de gènere

Durant el curs 2021-2022 l'AQU aplica, per a la valoració positiva dels graus i postgraus, la condició que tots els plans docents hagin incorporat la perspectiva de gènere. En el marc d'aquesta oportunitat, i a partir d'un procés multi disciplinari que hem desenvolupat durant el curs anterior, us mostrarem exemples d'eines i d'estratègies aterrades en continguts i en pràctica docent.

- Copsar què vol dir incorporar “la perspectiva de gènere” als plans docents
- Conèixer exemples d'incorporació d'aquesta perspectiva a plans docents de diferents àrees de coneixement
- Valorar la importància de la pràctica docent amb perspectiva de gènere

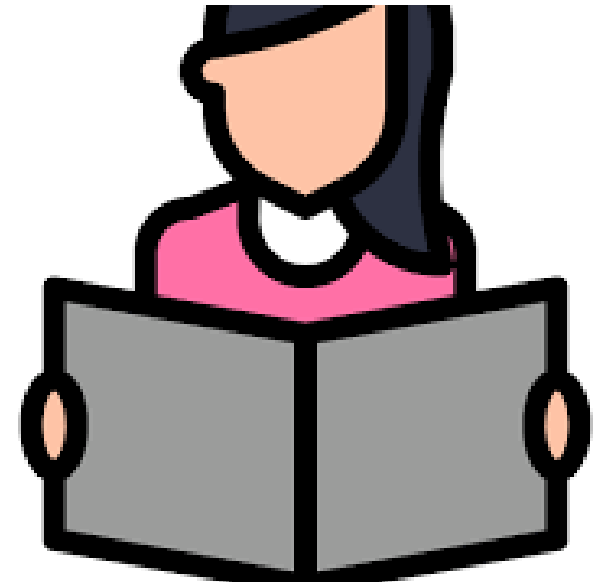

Institut de Desenvolupament
Professional
UNIVERSITAT DE BARCELONA

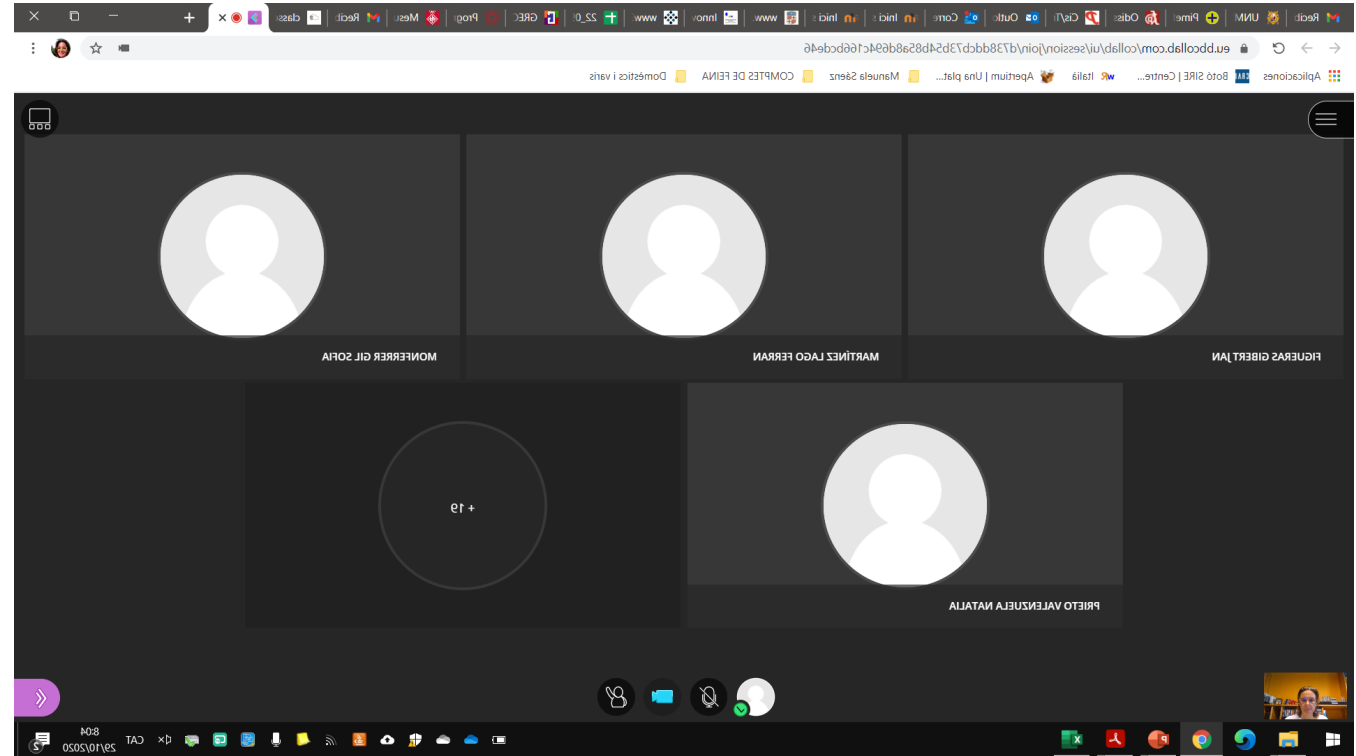

Docència, innovadora

Participació
Acció
Resolució
Cooperació
Competència

A l'aula (presencial i també virtual) hi ha sempre algunes evidències inicials, encara que no parlem... i fins i tot quan no “funciona” la càmera

“és igual”, “és igual”, “és igual”, “és igual”, “és igual”, “és igual”, “és igual”, “és igual”, “és igual”, “és igual”...

Què vol dir “amb perspectiva de gènere”?

- Eines i per què de la norma

Marc legislatiu Igualtat Efectiva Homes i Dones 2015
Transversalitat

- “Gènere”: segons la mirada, el significat
- “Perspectiva”: què ens deixa veure?

Quan elaborem
un Pla Docent,
però sobretot
quan entrem a
l'aula...

Feminisme i Feminismes

“El feminisme és un moviment polític, universal i solidari”
(Cristina Fallarás)

És a dir... moltes dones, de manera sostinguda, al llarg del temps, desmantellant el patriarcat o desplaçant-se d'ell

Ens n'explica algunes coses la Rita Segato:

<https://www.youtube.com/watch?v=rR2J9W47rhA>

Estructuralitat i Violència Institucional (17/2020)

Si la política
no té sexe, o
si la política
ha estat una
cosa
d'homes...

Com és que un règim
polític comença
intervenint els cossos i
les llibertats de les
dones?

Alguna cosa a veure entre
Universitat, Feminisme... o
patriarcat?

**QUE AIXÒ DE “FER”, “INTRODUIR”, “TREBALLAR AMB”
ENFOCAMENT / PERSPECTIVA DE GÈNERE NO HO TENIM CLAR,
QUE POTSER L'EINA HA ESTAT PERVERTIDA ENS HO DIU LA
HISTÒRIA:**

Nuevo Teatro Crítico, 1892 (Emilia Pardo Bazán)

El mujercidio siempre debiera penarse más que el homicidio. ¿No son los hombres nuestros amos, nuestros protectores, los fuertes, los poderosos? El abuso del poder, ¿No es circunstancia agravante? Cuando matan, a mansalva, a la mujer, ¿no debería exigírseles más estrecha cuenta? Y sin embargo, los anales de criminalidad abundan en mujercidios, impunes muchas veces, por razones especiosas, mejor dicho, por sofismos que sirven para alentar el crimen» (242).

El MUJERCIDIO es plato diario: ya no se lee, por monótona y aburrida, la sección periodística donde se refieren las razones de los Antonys, Otelos, Tenorios de plazuela y médicos de su honra baratos, que con la jaca o el revólver suprimen a las que se les resiste o les tortura el corazón. Un rufianesco romanticismo inspira estas tragedias, que a nadie le importa un pitoche, pero que, por las revelaciones que encierran, deberían importarle mucho al sociólogo (235).

2018

- **Bell Hooks:** “pedagogia comprometida”, desmuntar Institucions educatives patriarcals, aconseguir una relació entre docent i estudiants de llibertat i de visió crítica del món
- **Colás y Jiménez:** La pedagogia feminista s’interessa per què s’ensenya, com i per la naturalesa mateixa del coneixement
- **Gargallo:** “En el caso de la educación de las mujeres y en el caso del reconocimiento de su derecho a la igualdad de oportunidades, en un aprendizaje donde se resalten sus capacidades y aportes, así como aquellas de sus realidades y necesidades que son diferentes de las de los hombres, y que algunos currículos vuelven explícito, los currículos ocultos reprograman estereotipos y tabúes acerca de lo que pueden y deben hacer hombres y mujeres. En las prácticas docentes se manifiestan en omisiones, períodos de atención, reforzamientos y otras distinciones, donde se estimulan la participación, liderazgo y aprendizaje de los hombres y la actitud pasiva de las mujeres. (Gargallo, 2008, p. 17)”
- **Manicom:** experiència, col·laboració i autoritat
- **Martínez i Álvarez:** Docència des de continguts que poden ser entesos en primera persona i anàlisi de la història des dels textos fins els contextos, no de la memòria sobre els contextos als textos. Apartar-nos de l’excepcionalitat d’algunes dones dins la història permet a les joves, a les aules, apoderar-se en la realitat actual. Sobre la necessitat del treball amb les paraules per no sobreinterpretar el passat ni el present

- **Ochoa:** Compta com a important qui hi ha en el procés d'aprenentatge, què hi ha i què hi intervé, quines mediacions hi ha per a l'aprenentatge. Hi ha corresponsabilització amb estudiants per a la construcció del coneixement, que és col·lectiva, i hi ha dimensió dialògica (escolta i expressió en confiança).
- **Rivera Garretas:** sobre la relació educativa “sense absoluts” i que no és de l'ètica, que percep l'alumnat. Atenció de la singularitat, no de la individualitat.

- Una pedagogía feminista que des-patriarcalice y des-colonice la formación del profesorado: **Irene Martínez Martín, Gema Ramírez Artiaga (Universidad Complutense de Madrid)**
 - ▮ Partir de una educación política y feminista la cual debería impartir enseñanzas sobre una **ciudadanía activa** en las luchas por la justicia social.
 - ▮ Incluir los saberes y experiencias de las mujeres rompiendo las dinámicas coloniales de construcción del conocimiento.
 - ▮ Educar en la capacidad crítica, entendiendo que el mundo puede ser transformado y comprendido desde su diversidad.
 - ▮ Reconocer y **de-construir las relaciones entre poder y educación** incluyendo en los currículos educativos los saberes diversos.
 - ▮ Releer la realidad, nuestras **prácticas**, a partir del saber popular y la historia de las opresiones.
 - ▮ Promover una **dimensión dialógica** que se fundamente en la importancia de la diversidad de narrativas, en las historias de vida, en las reflexiones compartidas y en la construcción colectiva de conocimiento.
 - ▮ Asumir la dimensión **grupal** para promover un desaprendizaje colectivo de las opresiones.
 - ▮ Apostar por la praxis, unión de teoría con la práctica, que permita transformar realidades individuales y sociales y acercarnos al conocimiento desde otras esferas más allá de la racionalidad técnica (colonizadora) apostando por un enfoque emancipador y crítico del conocimiento que incluya las experiencias, las emociones, los sentidos, las interpretaciones diversas de las realidades, entre otras.

Quan elaborem
un Pla Docent,
però sobretot
quan entrem a
l'aula...

**TRIEU UN CONCEPTE AMB
QUÈ TREBALLEU
HABITUALMENT A CLASSE I
PREGUNTEU-LI:**

¿ETS SEXUAT? ¿ET FAIG SERVIR
HABITUALMENT COM SI
FOSSIS NEUTRE?, ¿TENS
CONNOTACIONS
PATRIARCALS?, ¿AJUDES A
SOSTENIR LA IDEA QUE
EXISTEIX UN SABER JA
ESTABLERT?

“El
sistema”
“la gent...”

**IDENTIFICA UNO O DOS
CONTINGUTS QUE
DESENVOLUPES
HABITUALMENT: els
treballes de manera lineal?**
Podrien ser explicats, o
comparats amb la realitat
quotidiana o són
abstraccions?

**REVISA ELS REFERENTS
QUE FAS SERVIR
(EXEMPLES, AUTORIES,
ETC.) I PREGUNTA'T SI EN
AQUELLS QUE DONEM PER
ABSOLUTS hi ha dones? Hi
ha quelcom femení?**
Podries identificar alguna
cosa masculina en aquests?

És a dir... en la pràctica docent, a l'aula, en el treball amb els conceptes i amb els continguts, qui pot sentir-se anomenat / anomenada amb allò que comuniques i amb com ho comuniques? Com podries modificar la pràctica docent quant a ampliar la **co-creació de saber?**

Examples!

En el desarrollo de la investigación Manuela Sáenz Aizpuru invita a la historiadora a ir más allá, mucho más allá de sus propósitos iniciales: ha perdido valor la reflexión acerca de *la memoria*, para la que siempre existe un incendio, una guerra o cualquier misterio que borra “datos” de vidas de mujeres. Ha cobrado todo el significado, sin embargo, la reflexión que orientaba también, en gran medida, el diseño de nuestra investigación hace dos años: las niñas, las mujeres... ¿qué sabrán de Manuela Sáenz Aizpuru? Nuestro proyecto de investigación tenía el propósito de dialogar, con sus resultados, en ámbitos escolares: así, y recogiendo lo que María Fernanda Lander apunta cuando dice que “para que Manuela se valore en el siglo XXI, su memoria debe recrearse de forma tal que se acerque no al discurso tradicional, sino a una experiencia actual” (Lander, 2011, p. 182), solo puede orientarnos Manuela Sáenz Aizpuru, su amor a la libertad y su goce de placer que significan la posibilidad de medirse más mujeres y niñas con ella, a encontrar en ella medida real de la vida.

La humanización de Manuela, su distancia corpórea de alma respecto de los privilegios de la heroicidad patriótica, pero también su distancia respecto de la amante sin libertad es la medida para abordar, precisamente, “la mudez del alma” (Rivera Garretas, 2012, p. 213) de tantas y tantas alumnas en las aulas hoy, de tantas y tantas niñas y mujeres que no logran ser dichas, ni decirse, en los relatos científicos, memorialistas o históricos sobre Manuela (Vilalta, 2012, p. 62) ni en la mayor parte de los relatos sobre el pasado y sobre el presente. Las niñas y jóvenes que estudian no quieren ser heroínas, no quieren liberar a libertadores, ni conocen los juegos de la política del poder, pero todas saben qué es una alma libre, y que la libertad es política.

Bloc primer. En primera persona: ensenyar atenent vides singulars

Estudis Anglesos. Literatura i teatre: continguts en primera persona. Elisabeth Massana

El quadern de bitàcola o dietari de curs. Navegar amb llibertat femenina en el mar de l'ensenyament superior. Assumpta Bassas

Pensar la salut mental des dels feminismes: una proposta d'innovació docent en el grau de treball social. Mercedes Serrano-Miguel

Aplicació d'eines feministes a la docència d'una assignatura de Pedagogía. Maria Rosa Buxarrais

Bloc segon. Escoltar els silencis i mirar els buits

Elles també pensen: introduint la perspectiva de gènere en continguts, pràctiques i metodologies docents al Grau de Filosofia. Núria Sara Miras Boronat

Innovació docent fent Aprenentatge de Servei en perspectiva Feminista. Una experiència des de l'assignatura Sociologia dels Gèneres sobre el tema de Gèneres i Tecnologies. Núria Vergés Bosch, Leon Freude, Elisabet Almeda Samaranch, Rosa Ortiz Monera, Anna Morero Beltran

Aportacions feministes a la docència de la física. Catalina Coll, Sònia Estradé, Marta Gironella, Francesca Peiró

Bloc tercer. Innovacions feministes dins d'aules i en programes docents

Economia i Empresa: abordatge de conceptes per a la seva efectiva aplicació. Montserrat Crespi-Vallbona

Ciència de l'Aigua: el feminisme com a eina vertebradora de la docència fora de l'aula. Jofre Herrero i Diana Puigserver

Introducció de la perspectiva de gènere en la docència d'una assignatura en un grau científic: diagnosi i propostes de millora. Xènia Canals i Sílvia Bofill-Mas

Alguns exemples de docents de la UB que us poden servir de referència però que us demanem, si us plau, que no citeu atès que es tracta d'un material en premsa:

"Una de les activitats que genera més joc a l'hora d'encetar debats sobre valors ètics es relaciona amb la consigna que els facilito, de cercar a internet "experiments socials" o temàtiques relacionades amb el rol de les dones, o les nenes. El material audiovisual té un gran impacte, més que qualsevol dissertació que puguem fer a l'aula.

Ens trobem habitualment a l'aula amb moltes més noies que nois i, justament, els nois participen més que les noies a l'hora d'intervenir de forma oral. Per aquest motiu, de vegades, haig de demanar a les noies que preguntin o bé que aportin reflexions sobre el que s'explica. Amb el pas dels anys, aquesta pràctica s'ha anat suprimint, doncs les noies intervenen cada cop més" (Educació)

o

"Vint anys de pràctica docent m'han portat a conclusions molt similars a les que ha arribat la pedagogia crítica (hooks, 1994): les classes magistrals i les dinàmiques frontals tendeixen a deixar enrere les dones perquè els homes acostumen a prendre la paraula els primers, i ocupar més temps. Molt poques vegades les noies s'atreveixen a preguntar en públic, sovint dubten de les seves capacitats i quan aconsegueixen superar la timidesa o la por a estar exposades normalment fan preguntes curtes, de clarificació i pràcticament sempre evidenciant la seva poca seguretat en sí mateixes. Usen fórmules com "potser m'equivoco, però" o "perdona si ja ho has dit" o és la veu tremolosa, el gest dubitatiu o la impossibilitat de sostenir la mirada la que delata que no tenen costum de fer-ho. Tot seguit agraeixen quasi sempre la resposta que els dones, encara que potser estiguin massa atabalades per assimilar-la. Això no es deu pas a la preparació, sovint constato en les correccions d'exàmens i treballs que elles tenen una comprensió molt més alta i matisada dels temes, escriuen bé, plantegen treballs ambiciosos i tenen preguntes que sovint et comuniquen per escrit perquè no s'atreveixen a fer-ho a l'aula. També he tingut moltes més expressions de reconeixement i afecte per part d'elles quan han acabat el Grau; d'ells també, però sobretot d'elles" (Filosofia).

"Els professorat de les matèries de "Problemes", sovint professorat associat, pot ser percebut amb menys capacitats i per tant ser menys valorat a les enquestes, com succeeix també amb la valoració de les dones professores (Khazan, 2020).

La participació de les i els estudiants a l'aula, si es fomenta, sol ser més alta per part dels nois, tot i que les qualificacions de les noies siguin proporcionalment millors que les dels nois. D'altra banda, si analitzem la realitat de la dinàmica que es produeix als laboratoris des d'una perspectiva de gènere hi detectem diferents problemàtiques: la major part de les i els estudiants ve a pràctiques sense saber quin és l'experiment que es farà, per tant els dubtes que es plantejaran durant la sessió seran de caràcter més general i no permetran aprofundir en els detalls de l'experiment. Si ens fixem en el comportament de les i els estudiants com a individus observem que, majoritàriament, són els nois que pregunten coses explicades detalladament en el guió demostrant que no se l'han llegit. Per altra banda, elles aixequen la mà des de la seva taula mentre que els nois van perseguint el docent pel laboratori per captar-ne l'atenció. En cas de parelles mixtes, acostumen a ser les noies les que apunten les dades i agafen notes mentre que els nois es dediquen a la part de muntatge. Habitualment les pràctiques estan coordinades per dos docents, i en cas que siguin home i dona, la interacció de l'alumnat amb un i altra és diferent: a tall d'exemple, els temes de caràcter organitzatiu es pregunten a la professora mentre que els dubtes científics es pregunten al professor. Davant la recepció de la correcció detectem diferents comportaments que presenten la pèrdua del caire constructiu dirigit a l'aprenentatge: les i els estudiants conceben el resultat correcte com a únic criteri de correcció dels informes, i tot allò que comporta la forma i els raonaments els sembla secundari, de manera que totes aquelles correccions no referents al resultat numèric són constantment discutides. De forma molt habitual es detecten plagis ens els informes, l'estudiant automàticament nega ser-ne responsable degut a la existència d'un sol resultat correcte. Queda clar que les anomenades "ciències exactes" també reproduïxen la divisió productiva i reproductiva dels treballs" (Física).